

Til medlemmerne af Kulturdvalget

5. november 2012

j.nr. IAA-009-016

Bogbranchens udfordringer set fra forlagenes perspektiv

Forlæggerforeningen takker Kulturdvalget for at sætte fokus på situationen på bogmarkedet ved at afholde høring den 7. november.

Bogmarkedet er over en årrække gået fra at være et reguleret marked med faste priser på bøger til at være et liberaliseret marked. Supermarkeder og internetboghandlere har fået større markedsandele og fokuserer på bestsellere til priser, som vanskeliggør, at de fysiske boghandlere kan opnå en rimelig fortjeneste på samme titler. Amerikanske og engelske forlag nævner Amazons lave prissætning af bøger som en af branchens største udfordringer og frygter, at den aggressive prispolitik på sigt vil kunne føre til et reelt monopol. De lave priser er uden tvivl til forbrugernes fordel her og nu, men på længere sigt kan den markedsbestemte fokus på bestsellere få betydning for mangfoldigheden.

Samtidig med at effekterne af liberaliseringen slår igennem, skal bogbranchen undergå en transformation fra trykt til digital udgivelse. Digitaliseringen rummer mange muligheder, men det er afgørende, at der kan findes forretningsmodeller, som sikrer, at der fremover er en bæredygtig økonomi i bogbranchen.

Det danske bogmarked er et lille sprogområde med en sårbar økonomi. De rammebetingelser, politikerne sætter særligt i form af ophavsretlig beskyttelse, rammer for biblioteksvirkosomhed og støtteordninger, er vigtige og fundamentale, og selv små forrykkelser kan få mærkbar betydning for bogbranchens økonomiske kredsløb. Digital udgivelse kræver nye store investeringer på forlagene, og derfor er tilliden til den ophavsretlige beskyttelse afgørende for risikovilligheden, og det liberaliserede markeds fokus på bestsellere gør støtteordninger, som sikrer mangfoldighed, mere aktuelle end nogensinde før.

I forhold til politiske initiativer og rammebetingelser er det vigtigt for branchen at få skabt forståelse for, at digital udgivelse ikke er gratis, og at redaktionelt udviklet kvalitetsindhold ikke blot er information og dermed underlagt det efterhånden udbredte dogme "Information wants to be free".

Digital udgivelse er ikke gratis

Forlagenes digitale omsætning udgør fortsat en meget lille andel af forlagenes samlede omsætning, omkring 3,5 %. Men de digitale omsætningstal afspejler ikke den aktivitet, der er på det digitale område på forlagene. Der har gennem flere år været fokus på at forberede og udvikle nye digitale produkter, infrastruktur, sikre rettigheder m.m., og p.t. er der stor fokus på digitale læremidler som følge af regeringens og kommunernes aftale om udvikling af den digitale folkeskole. Så der bliver foretaget væsentlige investeringer, som dog ikke giver sig udslag i en tilsvarende omsætning endnu.

Stort set alle processerne på et forlag bliver påvirket af den digitale udvikling, men grundaktiviteterne på et forlag er basalt de samme, uanset om der er tale om analog eller digital udgivelse. De værdiskabende kerneaktiviteter består af:

- kvalitetsvurdering/udvælgelse -igangsætning og udvikling af udgivelser
- redaktion/didaktisering
- berigelse/klarering af rettigheder
- markedsføring
- distribution/salg
- håndhævelse af forfatterens rettigheder
- finansiel risiko

Når vi en dag måske står med et rent digitalt marked, vil der være ikke uvæsentlige besparelser på tryk, transport og lagerføring, men lige nu er vi et marked, hvor den digitale efterspørgsel fortsat er så lav, at meget få udgivelser kun har et digitalt liv. De fleste udgivelser kører et parallelt liv, så forlagene skal reelt operere med både en trykt og en digital udgivelse.

Digital udgivelse er ikke bare at sætte strøm til en trykt bog. Hvis forlagene skal udnytte det digitale medies præmisser, skal udgivelserne imødekomme større krav fra brugerne til interaktivitet, imødekomme krav om aktualitet, dvs. hyppig redigering og opdatering, indeholde links til film/tv/musik og andre rettigheder, som typisk er væsentligt dyrere end traditionelle rettigheder til bogudgivelse, og være tilgængelige hos relevante digitale forhandlere, som f.eks. Apple, Amazon. Det er alt sammen forhold, som vil være med til at fordyre udgivelsesprocessen, og politiske forventninger om, at digitale udgivelser fremover kan være (næsten) gratis, vil kunne bremse en innovativ udvikling.

Tillid til ophavsretten er afgørende for investeringen i nye udgivelser

Forlagsvirksomhed handler grundlæggende om køb, berigelse og salg af rettigheder. Derfor er tillid til en stærk ophavsretlig beskyttelse helt afgørende for forlagenes investeringsvilje i nye rettigheder. Usikkerhed omkring ophavsretten mindsker forlagenes risikovillighed. Den

ophavsret, vi har i dag, sikrer, at forfattere og forlag har et incitament til at bruge ressourcer på nye udgivelser, og den udgør dermed en afgørende forudsætning for mangfoldighed på udgivelsesområdet. Digitalt indhold er yderst sårbart i forhold til ulovlig kopiering, og i takt med digitaliseringen oplever forlagene – som musik- og filmbranchen – en stigende piratkopiering. Piratkopiering devaluerer markedsværdien af digitalt indhold og gør det vanskeligt at opnå økonomisk fornuftige aftaler med nye digitale indholdsdistributører. Det er et vigtigt signal, at politikerne bakker op om ophavsretten og løsninger til sikring og håndhævelse af ophavsretten på internettet. Forlæggerforeningen har i udvalget om ophavsrettigheder på internettet sammen med de fleste øvrige organisationer i udvalget anbefalet brevmodellen og har efterfølgende anbefalet, at der hos politiet oprettes en særlig enhed, som har fokus på IPR-kriminalitet.

Ophavsretten og den nordiske aftalelicens betyder, at vi i Danmark har god tradition for at forhandle os frem til løsninger, som gør, at både de, der skaber, og de, der ønsker at udnytte rettighederne, får indflydelse på vilkårene for udnyttelse. Det sikrer dialog, dynamik og mulighed for hurtig tilpasning til nye teknologier, og det er der behov for i en tid med store teknologiske omvæltninger.

Bibliotekerne er vigtige for litteraturen men kan få negativ betydning for det kommercielle marked

Bibliotekerne spiller en central rolle i bogens værdikæde. Først og fremmest fordi bibliotekerne formidler litteratur og styrker børns og voksnes læselyst og -evner. Men bibliotekerne har også en vigtig rolle som indkøber af bøger, og i en tid hvor der på det kommercielle marked er stor fokus på bestsellere, er bibliotekerne vigtige, fordi bibliotekerne fokuserer på alle genrer og dermed fremmer mangfoldighed. Bibliotekernes besparelser i indkøbet af litteratur har derfor mærkbare konsekvenser.

I takt med at læserne ønsker adgang til digital litteratur, er det naturligt, at bibliotekerne også får mulighed for at stille digital litteratur til rådighed for biblioteksbrugerne og for at udfylde deres funktioner i forhold til e-bøger både som formidler og som indkøber. Forlæggerforeningen opfordrer til en aktiv dialog om, hvordan det sikres, at bibliotekerne også kan udfylde disse funktioner i en digital tidsalder. I den analoge verden har bibliotekerne og rettighedshaverne fundet en sund balance, som sikrer, at der både er plads til bibliotekernes gratis tilrådighedsstillelse samt til et kommercielt marked. Det er afgørende, at denne balance opretholdes i en digital verden, da forskydninger vil kunne have betydelige negative konsekvenser for bogens værdikæde. Det er hverken i rettighedshavernes eller bibliotekernes interesse, hvis biblioteksudlånet af e-bøger kannibaliserer det kommercielle marked i et omfang, som får negative konsekvenser for mulighederne for udgivelse af nye bøger samt for opretholdelsen af et privat bogmarked.

Vigtigt med støtteordninger til litteraturen

I et lille sprogområde som det danske er der behov for forskellige støtteordninger, da litteraturen ikke kan overleve på markedsvilkårene alene. Litteraturstøtte i form af biblioteksafgift til forfatterne, legater, oversættelsesstøtte m.m. er vigtige led i det litterære økonomiske kredsløb og er med til at sikre et mangfoldigt bogmarked.

I mange europæiske lande understøttes bogmarkedet med faste priser på bøger, og i stort set alle europæiske lande bortset fra Danmark er der reduceret moms på bøger. Vi har 25 % bogmoms, og bogmarkedet er over en årrække gået fra at være et reguleret marked med faste priser på bøger til at være et liberaliseret marked, uden at det har givet anledning til, at den faste pris er blevet erstattet af andre litteraturpolitiske støttetiltag. Liberaliseringen har betydet en øget fokus på bestsellere, og sammenholdt med nedgangen i bibliotekernes indkøb er det med til at understrege behovet for substantielle litteraturstøtteordninger.

Fokus på læsefærdigheder og læsevaner

Endelig mener vi, at det er relevant, at Kulturudvalget sætter fokus på den helt grundlæggende forudsætning for litteraturen, nemlig læsningen. Pisa-målingen fra 2009 viste, at andelen af skoleelever med manglende funktionel læsekompetence udgjorde 15 %, og der sås et tydeligt fald i elevernes læseengagement fra PISA 2000 til PISA 2009.

Litteraturen er et af de vigtigste redskaber, vi har til forståelse af både vores egen og andres kultur, og litteraturen videreudvikler vores erkendelser og tanker og bidrager til et mere nuanceret syn på omverdenen og vores medmennesker samt kvalificerer os som deltagere i demokratiske processer. Afgørende for et mangfoldigt bogmarked er, at der er tilstrækkelig med læsere, som efterspørger forskellig litteratur. Vi efterlyser derfor igangsætning af tiltag, som styrker læsningen og læselysten hos børn og unge samt befolkningsgrupper, som ikke læser.

Bogbranchen befinder sig i en digital mellemtid, som kulturministeren flere gange har udtrykt det, og om et år vil vi formentligt se udfordringer, som vi ikke har blik for i dag. Forlagene gør sig erfaringer ude i markedet, og vi er i tæt kontakt med europæiske og internationale forlag om deres udfordringer og erfaringer. Vi opfordrer derfor til en fortsat og tæt dialog, så vi sikrer, at vi også fremover har et mangfoldigt marked for dansksproget litteratur.

Med de venligste hilsener
Christine Bødtcher-Hansen, direktør